

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ח / גליון שסד
ערש"ק פרשת במדבר ה'תשע"ב

איך מניין בני"ג' פעמים נקרא 'כל שעה'

הטעם שאין מצוה מיוחדת בשבועות

בגדר חיוב שמירת המקדש

הגאונות של הבעל שם טוב

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת במדבר, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שסד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' ליב רבינוביץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

1469 President St.

#BSMT

Brooklyn, NY 11213

8673-534-718

www.likras.org • Likras@likras.org

ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 60840

3734-738-03

הפצה: 9262674-08

נדפס באדיבות

The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237

718-628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מתוך חיבתו לפניו מונה אותם כל שעה

יקשה האם מנין בני" באחד לחודש השני הי' לידע מנין הנותרים מחטא העגל, או רק מתוך חיבת בני ישראל, ויבאר באופן נפלא דהמנין הי' מצד שעל כל ישראל נגזרה כלי', וכיון שניצלו ממיתה לחיים לכן מנאם באחד לחודש השני

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 1 ואילך, תורת מנחם – התועדויות חמ"ג עמ' 327 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

אתה בחרתנו מכל העמים: הטעם שאין מצוה מיוחדת בחג השבועות

מה טעם נשתנה חג השבועות משאר המועדים שלא נצטוונו בו במצוה מיוחדת / במתן תורה נבחרו ישראל להיות לעם סגולה / ביאור הלשון בחירה, ועפ"ז יובן מה נתחדש במתן תורה, והלא עוד קודם יציאת מצרים היו ישראל בנים לה' / החידוש דמ"ת הוא גם מה שישראל בוחרים בהקב"ה, אף שגם קודם עבדו את ה' / זה שאין בחג השבועות מצוה אינו חסרון כ"א מבטא מעלה עצומה

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ח עמ' 80 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טו. חידושי סוגיות.....

בגדר חיוב שמירת המקדש

יבאר סברות חדשות במה שזנכר דין זה במס' מדות דמיירי בצורת הבית, ובתמיד דמיירי בעבודת התמיד דוקא / יחקור אם השמירה היא דין בבית או בעבודה / יתרץ קושיות רבות שיש בדברי הרמב"ם בזה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 56 ואילך)

כה. תורת חיים.....

מכתבי קודש ע"ד עבודת הבעש"ט, גאונותו בתורה, ודרכיו אשר לימד, לרגל יום הילולא שלו בחג השבועות

כח. דרכי החסידות.....

חלק מיומן כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ מליובאוויטש נ"ע ובו סיפור נפלא אודות יהודי פשוט שהאמין בכל לבו במאחז"ל שהמלמד בן חבירו תורה – כאילו ילדו

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה

יקשה האם מנין בנ"י באחד לחודש השני הי' לידע מנין הנותרים מחטא העגל, או רק מתוך חיבת בני ישראל, ויבאר באופן נפלא דהמנין הי' מצד שעל כל ישראל נגזרה כלי', וכיון שניצלו ממיתה לחיים לכן מנאם באחד לחודש השני

א. בריש פרשתנו מדובר אודות מנין בני ישראל שהי' "באחד לחודש השני בשנה השנית"; ובפירוש רש"י:

"מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה: כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם. באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם".

ויש לדקדק בדבריו בכמה פרטים, ומהם:

(א) בנוגע למנין כשנפלו בעגל כותב רש"י שטעם המנין הוא "לידע מנין הנותרים"; ולכאורה, הרי זה בסתירה למה שכתב בתחילת פירושו, שהמנין הוא "מתוך חיבתן"! וממה נפשך: אם יש צורך בטעם נוסף מלבד "מתוך חבתן" – הי' צריך רש"י לפרש טעם המנין "כשיצאו ממצרים"; ואם בנוגע למנין "כשיצאו ממצרים" מספיק הטעם ד"מתוך חיבתן" – מדוע בנוגע למנין "כשנפלו בעגל" צריך להוסיף שטעם המנין הוא "לידע מנין הנותרים"?

(ב) מהו דיוק הלשון "כשנפלו בעגל" – ולא בלשון "כשחטאו בעגל" או "אחר מעשה העגל" (וכיו"ב)?

(ג) מהו דיוק הלשון "לידע מנין הנותרים" – לשון שמורה על היותם דבר טפל (כמו בקרבן,

לקראת שבת

שה"נותר" הוא החלק הטפל שנשאר לאחרי הקרבת הקרבן ואכילתו)?! הרי הנופלים בעגל היו רק "כשלושת אלפי איש" (תשא לב, כח), ומלבדם היו שש מאות אלף מישראל, כך שבכמות ה' מספרם הרבה יותר מאלו שנפלו בעגל, וגם באיכות הרי אלו שלא חטאו ונשארו בחיים היו במדרגה נעלית יותר כו', כמובן. ואם כן, איך אפשר לקרותם בשם "הנותרים"?!?

ד) מה פשר אריכות הלשון בפירושו רש"י, שלאחרי שמפרש סיבת המנין שבפרשתנו, "כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם", מוסיף כמו ענין חדש: "באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם"?

ב. ויובן בהקדים הבנת דברי רש"י – "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה":

בוודאי אין הכוונה בהתיבות "כל שעה" כפשוטו, שהרי רש"י עצמו מונה כאן רק שלושה מניינים שנעשו בהפסק זמן מזה לזה:

וצריך לבאר, שאמנם "חיבתן לפניו" היא ענין תמידי, אבל המנין בפועל הוא רק "בכל שעה" מיוחדת – זמן שבו נעשה שינוי עיקרי בהדגשת "חיבתן" של בני ישראל.

וזהו שמוסיף רש"י ומפרט הזמנים המיוחדים שבהם נמנו בני ישראל – כדי להדגיש את השינוי העיקרי שנעשה אז אצל ישראל:

"כשיצאו ממצרים מנאן" – כיון שביציאת מצרים נעשה שינוי עיקרי אצל בני ישראל, כמובן בפשטות: קודם יציאת מצרים היו בני ישראל עבדי פרעה ועל ידי יציאת מצרים נעשו עבדי ה' וזכו לקבל את התורה וכו';

וכן "כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם" – שגם אז נעשה שינוי עיקרי אצל בני ישראל, כי על ידי הקמת המשכן נעשה הענין ד'ושכנתי בתוכם", שהקב"ה שוכן בישראל באופן של קביעות והתיישבות כו', שמובן שזהו חידוש עיקרי ב"חיבתן" של ישראל אצל הקב"ה.

אמנם בנוגע להמנין שהי' לאחר חטא העגל – צריך ביאור:

איזה שינוי עיקרי למעליותא (כמו "כשיצאו ממצרים") נעשה אצל בני ישראל "אחר מעשה העגל", שבגלל זה יהי' צורך למנותם "מתוך חיבתן"?! ואדרבה, מעשה העגל הוא ההיפך מ"חיבתן"! וכדי ליישב זה מדייק רש"י בלשונו ואומר "כשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים", כדלקמן.

ג. ביאור הענין:

לאחר ששני בני אהרן – נדב ואביהוא – מתו "בהקריבם אש זרה", נאמר בכתוב (שמיני י, יב) "וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים". ומפרש רש"י הטעם שאלעזר ואיתמר נקראים "נותרים" (כאילו הם דבר טפל כו'): "הנותרים מן המיתה. מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עוון העגל, הוא שנאמר 'ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו', ואין השמדה אלא כילוי בנים . .

לקראת שבת

ז

ותפלתו של משה ביטלה מחצה". והיינו, שנקראים בשם "נותרים" בגלל "שאף עליהם נקנסה מיתה" ומה שנשארו בחיים הרי זה דבר פלא, חידוש מיוחד.

ומעתה יש לומר שזו גם כוונת רש"י כאן שלאחר מעשה העגל "מנאן לידע מנין הנותרים" – שבאמת היתה אז גזירת כליי' רח"ל על כלל ישראל, וכמו שאמר הקב"ה "ויחר אפי בהם ואכלם" (תשא לב, י); ומה שנשארו בחיים הרי זה בתורת חידוש מיוחד (בזכות תפלתו של משה כו), ולכן נקראים בשם "נותרים", משום שבעצם "אף עליהם נקנסה מיתה".

וזהו השינוי העיקרי שנעשה אז למעליותא אצל כלל ישראל (שלכן מנאן אז הקב"ה "מתוך חיבתן"):

ידועים דברי חז"ל בנוגע לחגיגת נס פורים (מגילה יד, א), שאם על יציאת מצרים שהיתה "מעבדות לחירות" קבעו זכר וחג כו', הרי על נס פורים שבו ניצלו ישראל "ממיתה לחיים – לא כל שכן"!

ולפי סברא זו מובן גם בנידון דידן: אם "כשיצאו ממצרים מנאן" בגלל השינוי העיקרי שנעשה בהם בצאתם מעבדות לחירות – על אחת כמה וכמה ש"מנאן לידע מנין הנותרים" לאחר מעשה העגל, בגלל השינוי הכי עיקרי שנעשה בהם – "ממיתה לחיים", שאף שנגזרה עליהם גזירה כו' מכל מקום נשארו בחיים.

ומעתה מיושב היטב דיוק לשון רש"י – "כשנפלו בעגל מנאן" (ולא "כשחטאו בעגל"):

הזכרת ענין העגל היא כדי להדגיש את הצורך בהמנין בגלל השינוי העיקרי למעליותא שנעשה אצל בני ישראל.

וזהו שמדייק רש"י "כשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים" – דכיון שהי' ענין של מיתה, "נפלו בעגל", ("ויפול מן העם . . כשלושת אלפי איש"), והיינו, שכבר התחילה בפועל הגזירה שנגזרה על בני ישראל, הרי מובן גודל החידוש והשינוי אצל כל בני ישראל, שלמרות שגם עליהם נגזרה הגזירה, אף על פי כן נשארו בחיים, ולכן "מנאן לידע מנין הנותרים".

[ולפי דרכנו הרווחנו ליישב דבר נוסף – בנוגע לזמן המנין:

המגפה שבה נפלו "כשלושת אלפי איש" היתה הרי בי"ז תמוז; ואם כן, למה הי' המנין "לידע מנין הנותרים" רק לאחר יום הכפורים, יותר משמונים יום לאחר מכן?!

אך לפי הנ"ל אתי שפיר בפשטות:

אימתי נתברר שכלל ישראל הם "נותרים" מן המיתה (שלא ימותו כמו אלו שנפלו בעגל) – ביום הכפורים, לאחר ארבעים יום האחרונים שהיו "כימים הראשונים" (עקב י, י), "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון" (פרש"י עקב ט, יח), שאז "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך" (פרש"י תשא לג, יא), ולכן לא נמנו מיד לאחר שנפלו בעגל, אלא רק לאחר יום הכפורים].

ד. אמנם עדיין צריך להבין – בנוגע להמנין שבפרשתנו:

אם המנין שייך לזה "שבא להשרות שכינתו עליהם" – מדוע ה' המנין רק "באחד באייר", ולא מיד "באחד בניסן"?

ומסתבר לפרש, שבאחד בניסן, יום הקמת המשכן, היו טרודים בענין המשכן, כך שלא ה' שייך שום ענין אחר. [ועד"ז פירש בצידה לדרך: "לא מנאן תיכף ביום שהוקם המשכן, מפני שלא ה' אז אפשר למונאן, כיון שזה המנין ה' על ידי משה ואהרן והנשיאים כמפורש בקרא וכולם היו טרודים באותו יום כו"'].]

אמנם עדיין צריך להבין, למה המתינו זמן כה רב (מאחד בניסן עד אחד באייר), ולא עשו זאת בסמיכות קרובה יותר להקמת המשכן?

ובמפרשים תירצו, שה' ענין מכוון שהמנין יהי' חודש ימים (לכל הפחות) לאחר הקמת המשכן, וביארו זה באופנים שונים.

[בגור ארי' כתב: "כל זמן שלא ה' עדיין חודש מזמן שהוקם המשכן, לא נקרא שהוא שורה במשכן עם ישראל . . . לכך כשרתה שכינה ביניהם שלוש יום מנאם"; ובמשכיל לדוד: "דעד שלשים יום לא מקרי דירת קבע . . . לכך המתין עד שתדור שכינתו עליהם ל' יום שאז מקרי דירת קבע"; ובבאר בשדה: "והטעם שלא מנה אותם מיד באחד לחדש הראשון . . . משום שגלוי לפניו שבאותו יום ימותו בני אהרן . . . והמתין עד שיעברו השלשים ממיתת בני אהרן". ועוד].

אמנם לפי דרך זו, ה' רש"י צריך לומר: "באחד בניסן הוקם המשכן, ולאחר שלשים יום מנאם" (וכיו"ב); אולם רש"י מדויק ואומר "באחד בניסן הוקם המשכן – ובאחד באייר מנאם", ומשמע מלשונו שהמנין שייך להיום ד"אחד באייר" גופא.

ונראה לבאר בפשטות:

על יום הקמת המשכן אמרו חז"ל (שבת פז, ב. הובא ברש"י ר"פ שמיני), שיום זה "נטל עשר עטרות". ואחת ה"עטרות" היא זה שהוא "באחד לחודש" – וכפי שמדגיש הכתוב עצמו (פקודי מ. ב. יז), שהקמת המשכן היתה "באחד לחודש".

ובכן, רצה הקב"ה שגם המנין – השייך להקמת המשכן – יהי' ביום זכאי של "אחד לחודש", אך כיון שבאחד בניסן עצמו לא היתה אפשרות לכך (מחמת שהיו טרודים כו' וכנ"ל), לכן מנאם מיד בהזדמנות הבאה של "באחד לחודש" – אחד לחודש אייר. וזהו איפוא שמאריך רש"י ומדגיש: "באחד בניסן הוקם המשכן – ובאחד באייר מנאם". וק"ל.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מנין יוכבד מן הבטן

פקוד את בני לוי גו' מבן חודש ומעלה תפקדם

משיצא מכלל נפלים הוא נמנה כו', למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן, שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים, עם כניסתה למצרים ילדה אותה, ונמנית בשבעים נפשות . . והיא השלימה את המנין (ג, טו. רש"י)

יש לעיין, מאי שנא ממנין בני לוי שהי' רק "מבן חודש" מפני שאז "יצא מכלל נפלים", ומדוע נמנתה יוכבד כבר "מן הבטן" עוד לפני שהיתה בת חודש?

ובמפרשים (גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד, ועוד) ביארו באופנים שונים.

וי"ל בזה ע"ד הצחות:

בדרך כלל "אזלינן בתר רובא", ולכן נמנית יוכבד כבר "מן הבטן", דאין חוששים למיעוט שהם נפלים, משא"כ מנין הלוויים הי' נוגע לפדיון בכורות, והכלל הוא ש"אין הולכין בממון אחר הרוב" (בבא קמא כו, רע"ב), ולכן נמנו רק "מבן חודש", כשיצאו בוודאות מחשש נפלים.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 6 הע' 4)

נשיאי המטות כנשיאי כל ישראל

ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם

(א, ח)

פרשת מניין בני ישראל נאמרה למשה בר"ח אייר, "באחד לחודש השני בשנה השנית" (פרשתנו א, א), וא"כ יש לעיין, הרי כבר בחודש ניסן שלפנ"ז, כשהביאו הנשיאים את נדבת המשכן היו כבר ידועים למשה (ראה נשא ז, א ואילך), וא"כ לאיזה צורך נאמרו לו כאן שמות הנשיאים?

ויש לבאר זה, הנהגה עה"פ (א, ט) "ואתכם יהיו איש איש למטה", פי' רש"י "כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט", שכל י"ב הנשיאים היו צריכים להשתתף במנין כל ישראל, ולא רק במנין השבט שלהם.

ועפ"ז י"ל, שבעת מנין בני ישראל נתמנו הנשיאים במינוי חדש שלא הי' להם לפנ"ז. דעד אז הנהיגו הנשיאים רק את השבט שלהם, ובעת מנין בני ישראל על כל ישראל.

וזהו מה שאז נקראו הנשיאים "אלה קרואי העדה", דפירושו שיהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה" (א, טו ובפירש"י). והיינו, שאז נתמנו הנשיאים להיות "נקראים" לא רק לדברים הנוגעים לשבטיהם, כ"א לכל דבר חשיבות "שבעדה" כולה.

ועפ"ז יובן מה שנאמרו כאן שמות הנשיאים, דהרי מצינו שמינויי הקב"ה באים ע"י קריאה בשם, וכמ"ש (תשא לא, ב ואילך) "ראה קראתי בשם בצלאל גו' ואמלא אותו רוח אלקים". וכמו"כ בנדר"ד, דע"י הקריאה בשמות הנשיאים נתמנו להיות "קרואי העדה", לכל דבר חשיבות שבעדה כולה.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 1 ואילך)

אתה בחרתנו מכל העמים: הטעם שאין מצוה מיוחדת בחג השבועות

מה טעם נשתנה חג השבועות משאר המועדים שלא נצטוונו בו במצוה מיוחדת / במתן תורה נבחרו ישראל להיות לעם סגולה / ביאור הלשון בחירה, ועפ"ז יובן מה נתחדש במתן תורה, והלא עוד קודם יציאת מצרים היו ישראל בנים לה' / החידוש דמ"ת הוא גם מה שישראל בוחרים בהקב"ה, אף שגם קודם עבדו את ה' / זה שאין בחג השבועות מצוה אינו חסרון כ"א מבטא מעלה עצומה.

מה טעם נשתנה חג השבועות משאר המועדים שלא נצטוונו בו במצוה מיוחדת א. בקדושת לוי (להרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצוק"ל) איתא (תחילת הדרוש לשבועות): "נשאלתי במדינת ליטא מפני מה נקרא חג השבועות בשם עצרת. . . והשבת. . . ע"ד הפשט הלא נראה בכל החגים יש בהם שני מיני עבודות להבורא ב"ה, האחד הוא בעשיית המצוה השייך לחג פלוני, בפסח אכילת מצה ודומיהן, והשני הוא איסור עשיית מלאכה, ובחג השבועות אינו כן רק מצוה אחת דהיינו שאנו נעצרים מעשיית המלאכה, ועל זה נקרא בשם עצרת".

והיינו, שחג השבועות נשתנה משאר המועדים שאין בו מצוה שנתייחד בה על שאר המועדים, וכל ענינו הוא רק השביתה ממלאכה, שע"ש זה נקרא "עצרת".

ואמנם מילתא דתמיהא היא, מהי אכן הסיבה והטעם שלא מצינו שיתייחד חג השבועות באיזו מצוה כשם שמצינו בהיו"ט דפסח וסוכות שנתייחדו במצות אכילת מצה וישיבה בסוכה ונטילת ד' מינים וכו'.

לקראת שבת

יא

והביאור בזה הוא, דענין זה, מה שלא נתייחד חג השבועות במצוה מיוחדת אינה פחיתות במעלתו של חג השבועות, כ"א אדרבה – כיון שנתייחד חג השבועות ובו מעלה רמה ונישאה על שאר המועדים, זהו הטעם האמיתי לכך שנשתנה מהם ולא נצטוונו לעשות בו איזו מצוה מיוחדת כבשאר המועדים, וכפי שית' בזה לקמן.

ביאור מה נתחדש במתן תורה, והמעלה העצומה בענין הבחירה

ב. ידוע הדבר שבחירת הקב"ה בעמו ישראל היתה בזמן מתן תורה. וכמו שמצינו שנפסק במגן אברהם (סי' ס סק"ב) שכשאומרים בברכות קריאת שמע "ובנו בחרת מכל עם ולשון" יש לכוון על מתן תורה.

והדבר צריך ביאור, שהרי גם קודם מתן תורה מצינו שהיו אבותינו מובדלים משאר האומות והלשונות, כפי שרואים שעוד קודם יציאת מצרים קראם הקב"ה (שמות ד, כב) "בני בכורי ישראל", וא"כ צ"ע מהו ענין ה"בחירה" שלא היתה בהם בישראל מעלה זו עד שנתחדש הדבר בעת מתן תורה.

והדבר יובן בהסבר סגנון הלשון "בחירה", ומעלת לשון זה ביחס לשאר לשונות של התקשרות באיזה דבר.

דהנה אמיתית לשון 'בחירה' מתייחס על בחירת ולקחת דבר מסויים מצד בחירתו החפשית, ללא כל הכרח חיצוני.

ופשט הלשון בחירה חפשית הוא, דלא זו בלבד שאין גורם חיצוני כשכר ועונש וכיו"ב, המכריחו לבחור דוקא בזה הענין, אלא שאין שום מעלה וענין בהדבר שבחר, המושך את האדם כאומר בחר בי דייקא.

כי באם ישנם ב' דברים שיש בא' מהם מעלות על חברו, הרי שהמשיכה שנמשך האדם ליקח הדבר בעל המעלות דוקא – לא בשם בחירה תקרא, דכיון שיש בזה מעין הכרח שמוכרח הוא ליקח הדבר (מחמת המעלות שיש בו) אין זה אמיתית ענין הבחירה.

אלא שאמיתית הבחירה הוי רק כאשר בחירתו בהדבר אינה מצד שום ענין, לא הכרח מדבר חיצוני המכריחו, ואפילו לא מצד מעלות ועניינים שונים שימצא בדבר הנבחר. אלא הטעם היחיד שבוחר בדבר זה דוקא, הוא רק משום שכן עלה ברצונו לבחור בזה הדבר.

והנה, כשבוחר בדבר מחמת סיבה או מעלה שיש בדבר, מובן שתוקף הבחירה היא כתוקף המעלה והסיבה שגרמה לו לבחור, ובהיחלש הסיבה תחלש גם הבחירה, ורק כשהבחירה אינה מחמת סיבה או טעם ורק שכן בחר ברצונו ובבחירתו החפשית, אזי הבחירה מגיעה מעצם נפשו של הבוחר, ואין כל דבר חיצוני יכול להחלישה.

לקראת שבת

דכשהבחירה באה מחמת מעלה או סיבה אזי כמה שיהיו הסיבה והמעלה בעלי תוקף כן יתפסו מקום בנפש הבוחר, אך עדיין לא יבוא זה מצד עצם מציאותו, ורק כשבוחר מחמת בחירה חפשית, אזי הבחירה היא מצד עצם מציאותו של הבוחר, ולכן היא בעלת תוקף אמיתי שאינו יכול להיחלש כלל.

ג. וזוהי יתבאר היטב הנתחדש בעת מתן תורה בבחירתם של ישראל. דזה ברור ומוכן שגם קודם מתן תורה היו בני ישראל קשורים עם הקב"ה בקשר נפלא, אך קשר זה הי' מצד המעלות הגדולות והנפלאות שהיו לישראל, וקדושתם כי רבה. וכל המעלות העצומות שרואים בקשר שבין ישראל להקב"ה קודם מתן תורה, יסודם במעלותיהם וקדושתם של ישראל. אך לא היתה זו בחירת הקב"ה בהם מצד עצמו.

החידוש הנפלא שנפעל לראשונה בעת מתן תורה, הוא שאז בחר הקב"ה בישראל מכל העמים. אז החל הקשר המיוחד של הקב"ה עם בני ישראל קשור כלל למעלות ומדריגות שהיו בני ישראל מצוינים בהם באותו הזמן, כ"א רק מחמת שכן עלה ברצונו ית', לבחור בבני ישראל שיהיו לו לעם סגולה, רק לכך לקחם השי"ת להיות לו סגולה מכל העמים.

ומובן, שקשר זה שנוצר בין הקב"ה לבני ישראל, כיון שאינו בא מצד איזה ענין חיצוני, ואף לא ממעלותיהם של ישראל, וכל ענינו הוא רק בבחירתו של הקב"ה בעצמו, מובן שהוא קשר עמוק עד מאוד, שכן תוקפו בא ממהותו ועצמותו של הקב"ה.

החידוש דמ"ת הוא גם מה שישאל בחרים בהקב"ה, אף שגם קודם עבדו את ה' ד. והנה, כשם שהוא בבחירת הקב"ה בישראל, כ"ה הוא גם בנוגע לעבודתם בקודש של בני ישראל, בהתקשרותם עם הקב"ה, שגם בזה נתחדש במתן תורה חידוש עצום שלא הי' לפניו.

דהנה, בטבע האדם, שהענינים שמתעסק עמהם ומקשר את חייו ומהותו בהם, הוא שמחפש מעלות וסגולות טובות שיש בהדבר, וכשמבחין בתועלת שתהי' לו מזה הענין, אזי יקשר עצמו ויתעסק באותו דבר.

וזה הי' סדר העבודה קודם מתן תורה, שהיו ישראל יודעים שע"י שידבקו בהשי"ת, יהי' להם ריבוי טוב מזה. ומובן שאין הכוונה שחיפשו את התועלת הגשמית שתבוא להם מהתקשרותם בהשי"ת ועבודתם אותו, כ"א הטוב שיהי' לנשמתם כשהיו דביקים בה'.

אמנם מובן שהגם שכל הענין הי' שחיפשו להיות דביקים בה', הרי זה מחמת סיבה וטעם ומעלה שבדבר, שהבינו והשיגו כמה נעלה ענין זה לידבוק בה' אלוקי ישראל, ולא היתה זו בחירה חפשית.

והנתחדש במתן תורה הוא – שישאל בחרים בהקב"ה בבחירתם החפשית. היינו, שעבודתם את ה' אינה מצד החשבונות כמה טוב הוא הדבר להיות דבוק בה', ואין המעלות העצומות שישנם בהתקשרותם בה' הגורמות שיבחרו לעבוד אותו ית', ורק שהם מצ"ע בבחירתם החפשית בוחרים

לקראת שבת

יג

בה', שמזה מובן שבחירתם זו היא מצ"ע לגמרי.

וכמוסבר לעיל, שכשבוחרים באיזה דבר לא מצד המעלות של הדבר כ"א רק מצד האדם, מובן שהבחירה היא מצד הבוחר עצמו. דכשהבחירה היא מצד סיבות מובן שהאדם הבוחר קשור עם הדבר הנבחר רק עד כמה שהסיבות מחייבות, ורק כשבוחר מצ"ע יכול להתקשר ולבחור בהדבר מצד עצם מציאותו.

זה שאין בחג השבועות מצוה אינו חסרון כ"א מבטא מעלה עצומה

ד. עפ"ז יתבאר בטוב טעם מה שאין בו בחג השבועות מצוה מיוחדת. דהנה, כל יו"ט ענינו הוא מה שמבטא ומגלה איזה קשר מיוחד שבין הקב"ה וכנסת ישראל.

אלא שהמועדים דפסח וסוכות, ענינם הוא מה שבהם מתגלה ענין פרטי ומסויים בקשר שבין קוב"ה וישראל, וכיון שכן, מתייחד כל יו"ט במצוה פרטית ומיוחדת המבטאת את המעלה המסויימת בקשר בין ישראל וקוב"ה המאירה בזה היו"ט.

משא"כ בחג השבועות – שכנ"ל, מאירה בו הבחירה של הקב"ה בבני ישראל ושל בני ישראל בהקב"ה, אין מתגלה בו שום מעלה פרטית של קשר בני" עם הקב"ה, כי הקשר המגיע מצד ענין הבחירה, אין לו שייכות כלל למעלות וחסרונות, דאין הבחירה נוצרת מצד מעלות, וחסרונות לא יבטלוה, כנ"ל. וזהו הטעם שאין בו בחג השבועות שום ענין ומצוה פרטית הקשורה ליו"ט זה ביחוד.

ופשוט שאין בענין זה כל חסרון בחג השבועות ח"ו, כי אם מעלה עצומה, כיון שדווקא בזה שאין בו ענין ומצוה מסוימים, הנה בזה מתבטאת המעלה העצומה של יום מתן תורה על כל החגים, יום בו מאירה הבחירה של ישראל בהקב"ה ושל הקב"ה בישראל.

פנינים

דרוש ואגדה

המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו

ואלה תולדות אהרן ומשה

מלמד שכל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו

הכתוב כאילו ילדו

(ג. א. רש"י)

לכאורה יש לתמוה, הרי כמו שבלידה גשמית רק אמו היא המולידה אותו, כמו"כ בלימוד התורה הי' צ"ל שרק זה שלימדו תורה בפעם הראשונה הוא זה ש"כאילו ילדו", וא"כ מדוע "כל המלמד בן חבירו" (ולא רק בפעם הראשונה) ה"ז "כאילו ילדו"?

ויש לבאר בזה, ע"פ תורתו הידועה של הבעש"ט שכל רגע ורגע מחי' הקב"ה את העולם, ובורא אותו מחדש (עיי' בזה בארוכה בספר התניא שער היחוד והאמונה פ"א). ונמצא עפ"ז, שגם חיות האדם מתחדשת בכל רגע ורגע ממש.

והנה חיי בני ישראל תלויים ועומדים בלימוד התורה הק', וכמו שאומרים (ברכות ק"ש של ערבית) "כי הם חיינו ואורך ימינו". והפורש מן התורה עונשו כרת (סנהדרין צט, א), כי ה"ז כפורש מן החיים ר"ל.

ועפ"ז יבואר הא ד"כל המלמד בן חבירו תורה" ה"ז "כאילו ילדו", כי באם לא הי' מלמדו תורה ברגע זה, לא הי' "בן חבירו" מקבל את חיותו המחודשת מהקב"ה התלוי בתורה, ורק מכיון שלמדו מקיים הקב"ה ובורא את "בן חבירו" מחדש. ומובן שה"ז "כאילו ילדו" ממש.

(ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 8 ואילך)

גילוי חיבתם של ישראל

במדבר סיני באחד לחודש

תוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה

(א. א. רש"י)

לכאורה תמוה הדבר, הרי טעם הדבר שסופרים דברים החביבים הוא שמפני יוקרם רוצה האדם לדעת מנינם המדויק, אך הקב"ה ש"לפניו נגלו כל תעלומות" בוודאי יודע את מספרם המדויק של בני ישראל, וא"כ מדוע ה"ה מונה אותם כל שעה?

ויש לבאר בזה, דהנה חיבתם של ישראל לפני המקום שמפני כן מונה אותם, אינה נובעת ממעלתם בעבודת השי"ת, שהרי יש בה בחינות ומדריגות שונות, ואין אחד דומה לחבירו בדרגתו.

ומזה שבעת מנין בני ישראל לא הי' חילוק בין איש לרעהו, וכולם – מה"גדול שבגדולים" עד ה"פחות שבפחותים" – נמנו בשווה, נמצא שחיבתם לפני המקום שלשמה נמנו היא הנקודה שבה שווים כל ישראל, ואין בזה חילוקים. והיא נקודת היהדות ("דער פינטעלע איד") שבלב כל אחד מישראל, שנמצאת בכל אחד בשווה.

אך נקודה זו שבלב, דרגתה נעלית עד מאוד, וגבוהה מעל גבוה היא, ולכן אין "חיבתם" זו של ישראל באה לידי גילוי, ואינה ניכרת (ע"ד הרגיל).

ולכן מונה אותם הקב"ה כל שעה, שמנין זה הוא "להודיע חיבתן" (רש"י ר"פ שמות), דחיבתן זו של ישראל, שהיא נקודת היהדות, תבוא לידי גילוי, ותודוע לכל.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 1 ואילך)

בגדר חיוב שמירת המקדש

יבאר סברות חדשות במה שנוזכר דין זה במס' מדות דמיירי בצורת הבית, ובתמיד דמיירי בעבודת התמיד דוקא / יחקור אם השמירה היא דין בבית או בעבודה / יתרץ קושיות רבות שיש בדברי הרמב"ם בזה

הכהנים נקט תחלה שמירתן ומקום שכיבתן עד שהוא מסדר כל הסדר כו"ם¹.

מיהא לכאורה עדיין דרוש בזה ביאור, דכיון שסו"ס באה כבר משנה זו קשה למה הוצרך לשנותה עוה"פ בריש מס' מדות² (שבאה בהמשך ל"משנ"ב) מס' תמיד "בג' מקומות כו"ם), והו"ל להתחיל "בכ"א מקומות הלויים שומרים בביהמ"ק" [אף די"ל דכיון דצריך לאשמעין שמירת לויים מביא דין שמירה בשלימותו].

(1) ראה גם פי' הראב"ד שם כו, סע"ב.

(2) ראה תפא"י שם.

א

יבאר בגדר השמירה מדין חובת הבית או חובת גברא תלוי בטעם השמירה אם הוא משום כבוד או מכניסת זרים

ידועה קושיית העולם, גבי חיוב שמירת המקדש שנוזכר בפרשתנו (ג, לח), דמצינו לחיוב זה שנכפל בש"ס בריש תמיד ומדות, "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש", ולכאורה באחת מהני מסכתות מיותרת היא הלכה זו (ובפרט שמס' מדות באה תיכף לאחרי מס' תמיד). וב"המפרש" למס' תמיד כתב, "משום דבעי לאורי במעשה דתמיד עבודת

והנה לכאורה י"ל דתליא מילתא בטעמי מצות השמירה. דאם מצות שמירת המקדש הוא מטעם "כבוד" למקדש, כמ"ש הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע כב) ובפיהמ"ש ריש תמיד⁶, וכביאורו רפ"ח מהל' בית הבחירה – "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", הרי זהו פרט בפלטרין, במקדש גופא; אבל מצינו גם טעם אחר בשמירת המקדש, עיין בדברי רש"י בפרשתנו (ג, ו) שכתב דבן לוי "שמירת המקדש עליו שלא יקרב זר כו"⁷, ובביאורי הגר"א ריש תמיד: "האי שמירה מפורש בסדר קרח משום שלא יכנס זר בתוכו". היינו שהשמירה היא למנוע כניסת אחרים כזר, טמא וכיו"ב (ראה מו"נ ח"ג פמ"ה⁸), וכן מצינו טעם שהוא בכדי לשמור הכלים וכו" (ראה אבנ"ז שם אות ד¹⁰). עזרת כהנים למס' מדות מ"א ד"ה בלשכת הפרוכת (הב"י). ולטעמים אלו האחרונים נמצא דהוי פרט בחיובי הכהנים והלויים כו' (ודו"ק בענין זה בדברי רש"י שם. וכן מובן מסיפור הכתוב (קרח יח, ד) – כמשי"ת (להלן).

"שצוה הכהנים". ובכמה "שצונו" (וכ"ה במ"ע לט ואילך). אף שרובם ככולם עבודות הן (וראה חמד"י במ"ע כט). וראה ספר חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח סימן א ובהערות 55-56.

(6) ועד"ז הוא בפ"י הראב"ד ריש מס' תמיד: "ושומרים את המקדש בשביל כבודו". רא"ש שם. מאירי שם. רע"ב ריש תמיד ומדות.

(7) וראה גם מש"כ רש"י בפ' קרח יח, א.

(8) אך שם צירף ב' הטעמים יחד: "ומכלל הדברים המביאים להגדיל המקדש כו' עד שיגיע לנו יראה שלא יבוא אליו לא שכור ולא טמא כו'", ועד"ז הוא באבנ"ז שם אות ה. אבל שם שלא לטמא את המקדש.

(9) וראה בהמפרש שם "דאי לא נפקא לן מקרא הו"א דלא צריכי שומרים. דאין עניות במקום עשירות ואי גנבי כלי המקדש יקנו אחרים".

(10) אך גם שם צירפו לכבוד המקדש.

וכן הקשה כבר אאמו"ר בתורת לוי יצחק (ע"ר). ועיין בב"ש שם על הגמרא "מיהו מתניתן" (הובא בהגהות מהר"ב רנשבורג) שכתב דגם במשנה דמס' תמיד צ"ל "הלויים בכ"א מקומות" (ועפ"ז תוגדל הקושיא דכבר נשנית בתמיד – כיון דגם שמירת לויים נשנית שם)³.

ויש לומר הביאור בזה, בהקדים חקירה יסודית במצות שמירת המקדש, שיש לבאר גדרה בב' אופנים. מחד מצינו לומר שהשמירה היא פרט ודין בעניני גוף הבית, שמגדר בית המקדש שתהי' בו שמירה. אבל מצינו גם לומר שהיא פרט ודין בעבודת מקדש, דבדין עבודת הכהנים והלויים נכלל שעליהם לשמור את המקדש. ובאמת, כבר האריכו הרבה בספרים לדון אי מצות שמירה חשיבא עבודה או לאו. עיין בזה באבני נזר (יו"ד סתמ"ט), ובארוכה בס' משכנות לאביר יעקב (להרהמ"מ גלבשטיין) ח"א⁴.

ועוד יש לומר החקירה בסגנון אחר, די ש לדון אם השמירה היא דין בהחפצא או בהגברא. פירוש, אי מצות שמירת המקדש הוי דבר הנוגע להמקדש עצמו, חובת "חפצא", שהמקדש צ"ל נשמר (אלא שחיוב שמירה זו הוטל על הכהנים והלויים), או שמלכתחילה היא חובת "גברא", ממצוות (ועבודות) הכהנים והלויים, (אלא שהחיוב הוא לשמור את המקדש). ולדרך חקירה זו אין מוכרח שיהי' הדבר תלוי אי שמירתה עבודה או לאו⁵.

(3) אבל ראה שטמ"ק שם. בהגהות חק נתן שם.

(4) וכן בצפע"נ להגאון מרגצוב בכ"מ – ראה צפע"נ עה"ת ר"פ נשא (ד, לו). מה) ובהמובא בהערות שם. אמבוהא דספרי לספרי זוטא ריש קרח סק"ו.

(5) וראה בסהמ"צ ממצוה כב ואילך, שבכ"מ מתחיל

את משמרת אהל מועד, ונאמר (פרשתנו ג, לח) והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש". ובסהמ"צ (מ"ע כב) כתב: "שזונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבדו ולרוממו ולגדלו והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, רוצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו"¹³.

והרבה יש לעיין ולדקדק כאן. חדא, מאיזה טעם שינה בספר ההלכות¹⁴ מבסהמ"צ – שבספר היד הביא הכתובים לבסוף¹⁵ (בה"ב) ולראי' ש"השומרים הם הכהנים והלויים שנאמר כו", דבפשטות כוונתו לומר דמהנך קראי למדנו הפרט שחיוב שמירה זו מוטל על הכהנים והלויים, משא"כ בסהמ"צ – שהביאם למקור ולימוד על עצם חובת השמירה. ואין ליישב ולומר דהראי' מהכתובים שבספר היד קאי על כל מה שכתב לפניו, גם על עצם שמירת המקדש שבה"א, והטעם שלא כתבו בתחלתה בה"א הוא בכדי שיכלול גם הפרט שהשומרים הם הכהנים והלויים – זה אינו, כי לא משמע כן בפשטות לשונו "והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר כו", ומלבד זאת, הרי הדין שבאמצע (ש"מצותה כל הלילה") לא נלמד מכתובים אלה, ועוד, דלפי"ז הו"ל לכלול גם מש"כ אח"כ בה"ד "הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ" שגם זה למדין בספרי (עה"פ, ועד"ז בספרי זוטא) מפסוק

ובאמת י"ל דתרווייהו איתנהו בי'. ומעתה הי' אפשר לבאר זה שנשנית המשנה בג' מקומות הכהנים שומרים הן בראש מס' תמיד והן בראש מס' מדות. כי הנה מס' מדות ענינה הוא כשמה, דבה מיירי התנא "במדות המקדש וצורתו ובנינו וכל עניניו" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות, והובא בתויו"ט בפתיחה למס' מדות), והיינו שאין ענינה לבאר העבודות והמצות שמקומם בביהמ"ק, כ"א ה(מדות של) הבית עצמו¹¹. אמנם במס' תמיד המדובר בהעבודות הנעשות בביהמ"ק, ובל' הרמב"ם (שם) היאך היו מקריבים התמיד. וזהו שבב' המסכתות קאמר "בג' מקומות הכהנים שומרים כו", כי במצות שמירת המקדש ישנם שני הענינים – ענין בעבודות הכהנים, ענין בהבית עצמו.

ב

יקשה בדברי הרמב"ם גבי שמירה בדרך שהזכיר המקראות ובמה שסבר דהשמירה בלילה דוקא

ובזה יש לתרץ דברי הרמב"ם לענין שמירת מקדש. דהנה, ז"ל בריש פ"ח מהל' בית הבחירה: "שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין"¹². וממשיך בה"ב "ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר (קרח יח, ב) ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר (שם, ד) ושמרו

(13) ועד"ז הוא בחינוך מצוה שפח.

(14) שבתראי הוא וכתבו בלה"ק (משא"כ ספהמ"צ שכ' בערבית).

(15) וראה שם ריש פרק שלפניו: מ"ע לירא מן המקדש שנאמר כו'.

(11) ראה תורת לוי יצחק שם ס"ע ערב.

(12) מספרי זוטא – הובא בילקוט – (קרח שנסמן לקמן) כנסמן בכסף משנה.

ועוד יש להוסיף דקדוק אחד במש"כ בסהמ"צ "ללכת סביבו תמיד" 20 – מהו ענינה של הליכה זו, ומהי שייכותה למצות שמירת המקדש.

ג

יתרץ דהכתובים עוסקים בחובת גברא, והרמב"ם רצה לעסוק בגדר הדבר לדינא שהוא מדין גוף הבית

ולדברינו גבי גדר שמירת מקדש, שיש מקום לחקור אם הוא דין בבית גופא או בעבודת בני לוי – יש לתרץ היטב מה שהרמב"ם לא הביא בהל' ביהב"ח הפסוקים הנ"ל לראי' על עצם דין שמירת המקדש. דיש לומר שלדעת הרמב"ם (בספר היד) מצות שמירת המקדש היא פרט וענין בהבית עצמו, וכלשונו "אין שמירתו אלא כבוד לו אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", וכדמוכח גם מזה שהביא כל דיני שמירת המקדש בהל' בית הבחירה שבהן מדובר על דבר קדושת ומצות בית הבחירה עצמו, וצורת הבית וכו', ולא על דבר העבודות הנעשות בו (דבהנהו מיירי בהלכות "כלי המקדש והעובדים בו" (ראה שם פ"ג ופ"ד), ובהל' "תמידין ומוספין" וכו').

ושוב מבואר דלהכי לא הביא כתובים אלו לראי' על עצם דין שמירת דס"ל כאן שהוא חיוב על הבית, כי בכתובים אלו מבואר רק החיוב "גברא" שעל הכהנים והלויים לשמור (את הבית). ועוד זאת והוא העיקר: הכתובים דפ' קרח באים בהמשך לטענת בניי "כל הקרב

זה עצמו "אתה ובניך אתך גו", וכמו שהביא בסהמ"צ שם.

ותו יש לעיין בהך טעמא דשמירה שהוא משום כבוד, דאם אכן ס"ל להרמב"ם דמצות השמירה אינה מפני פחד מאויבים ולסטים אלא ל"כבודו" של המקדש, כנ"ל מדבריו בסהמ"צ ובפיהמ"ש, הרי הו"ל למסבר דצריכה להיות שמירתו כל היום וכל הלילה (כדעת המפרש ופי' הראב"ד¹⁶), והרמב"ם כתב "ושמירה זו מצותה כל הלילה"¹⁷, וביום ליכא מצות שמירה. ועיין במנ"ח (מצוה שפח) וסיים "ואפשר שמצאו באיזו ברייתא וצ"ע"¹⁸. ובאמת מלבד הקושיא שבסברא יש לעיין בהך חידוש דשמירה רק בלילה, דהנה בהכתובים הנ"ל שהביא הרמב"ם לא נזכר שמצותה בלילה דוקא, ומשמעותם בפשטות שהשמירה תהי' בכל זמן¹⁹ (וכמש"כ בסהמ"צ שם "אתם תהיו לי לפני תמיד").

16) וכ"ה דעת הרא"ש שם, לפי דעת האחרונים. אבל ראה לקמן הערה 39. וראה מנין המצות להרמב"ם שבריש ספר היד שאף שנכתב בקיצור הכי נמרץ בכל זה דייק וכתב – במ"ע כב "לשמור בית זה תמיד". ובראב"ד שם (כס, א) הביא חילוקים ברוחות.

17) וכ"כ בסהמ"צ מל"ת ס"ו. וע"פ תרגום העליר וקאפאח כן הוא גם בסהמ"צ מ"ע כב שם "ללכת סביבו תמיד) בכל לילה כל הלילה", וכ"כ בסמ"ג עשין קסה. חינוך שם. וכן דעת הרמב"ן (במדבר א, נג). ר"ש רע"ב ותיו"ט ריש מדות. תוס' עירובין כג, א ד"ה שהוא ע' אמה. תוס' יומא י, ב ד"ה רבנו. באר שבע ריש תמיד. מל"מ הל' בית הבחירה רפ"ח.

18) ובליקוטים שבמשניות לריש מדות הקשה כן בשם "ב"ד", וסיים ש"הרמב"ם נמי בחיבורו לא כתב אלא דשמירה זו מצותה כל הלילה ולא מיעט היום מן השמירה אלא שאינה מצוה ביום כמו בלילה". וראה לשונו בסהמ"צ הובא בהערה 17.

19) ראה עד"ז בתפא"י ריש תמיד דבקרא לא נזכר לילה. תורת לוי"צ בביאור מס' מדות (ע' רפא). ושם: חילוק בין שמירת כהנים ולויים. ובעזרת כהנים למס' מדות מ"א ד"ה "המפרש ז"ל בתמיד".

20) וכ"ה בהוצאת העליר (כנ"ל הערה 17). אבל בהוצאת קאפאח "ולבקר תמיד בתדירות".

הסוגיא שם "אהרן ובניו גו". ועיין ברע"ב ריש מס' תמיד ומדות שלא הביא כתובים על עצם דין שמירת המקדש כ"א רמז לג' מקומות מכתוב הנ"ל. ועיין עוד פ' הראב"ד ורבינו גרשום שם, דקושיית הש"ס מנה"מ (שע"ז הביא התרצן קרא דפרשתנו, "והחונים") הוא לענין "שהכהנים היו שומרים".

אלא שלכאורה עדיין יש לעיין כאן דהיא גופא תקשי, דאי הכי דהכתובים מיירי לענין חובת גברא, ובסיפור הכתוב דפ' קורח מבואר שהטעם הוא מפני כניסת זרים, כנ"ל – שוב אמאי לא ס"ל להרמב"ם שזהו טעם שמירתו "שלא יכנסו כו". מיהא בזה יש לתרץ דהרמב"ם סבר דאינו שייך במקדש לדורות לפי שבביהמ"ק השערים סגורים (וראה בביאורי הגר"א הנ"ל שהביא סברא זו. עיי"ש²⁴).

ד

יקשה ביסוד זה דהשמירה היא דין בהבית, וגם במה שהחובת גברא שבזה הובא במס' תמיד דוקא

איברא, דעדיין צ"ע בכ"ז (מלבד שעדיין לא תורצו הקושיות האחרות שברמב"ם הנזכרות לעיל, הנה גם ביאור זה עצמו צריך הבנה). כי אם שמירת המקדש היא מטעם "כבוד", ש"אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין כו", הרי גם כשישנם רק שומרים אחדים (או אפילו רק אחד) הוי פלטרין שיש עליו שומרין, שבזה

קרב אל משכן ה' ימות גו" (יז, כח. פרש"י שם) אשר לכן ציוה הקב"ה "אתה ובניך ובית אביך תשא את עון המקדש . . . ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות" שהכהנים והלויים יהיו שומרים שלא יכנסו בני" להמשכן. ומצד כל זה אין מכתובים אלו הוכחה גמורה על עיקר הענין שבשמירת המקדש, שלדעת הרמב"ם הוא (רק) בשביל כבוד המקדש כנ"ל, חלק ופרט בביהמ"ק עצמו.

ומה שבסהמ"צ שם הביא פסוקים אלו על עצם מצות שמירת המקדש, כי בסהמ"צ²¹ דרכו להביא המקור והראי' מהכתוב על כלל המצוה, וע"ז שפיר יש ראי' כי הרי סו"ס בפסוקים אלו כתוב החיוב לשמור את המקדש (אף שבכתובים לא משמע שזהו מצד כבוד כנ"ל)²². משא"כ בספר היד מביא הראיות מהכ' בעיקר בכדי לבאר תוכן המצוה.

[ומעתה, לפי מה דאמרינן שבכתובים אלו קאי בחיוב גברא שעל בני לוי – יש לבאר גם הצריכותא דג' כתובים אל²³. כי בענין חיוב הגברא יש כמה חלוקות בין החייבים בזה וכו', ושוב יש לפרש דמהפסוק "אתה ובניך אתך גו" למדין שהכהנים היו צריכים לשמור, ומהכתוב "ושמרו את משמרת אהל מועד" ילפינן שמירת הלויים. ומהכתוב דפרשתנו, "והחונים גו", למדים שהכהנים והלויים אינם ביחד, ורמז כאן לשמירת כהנים בג' מקומות כדאי' בש"ס (כו, א) שומרים משמרת למשמרת או כדאמר בריש

24 וראה עוד טעמים – עזרת כהנים שם ד"ה "ובדברי רש"י ז"ל כו", עולת תמיד ד"ה "והנה מקרא" (וראה מנחת תמיד שם סק"י. ושם מתרצים גם הקושיות דלעיל ס"ב בדעת הרמב"ם שהשמירה היא בלילה דוקא). וראה בפ' המשניות להרמב"ם תמיד שם, שמשמע שגם במשכן ה' שומרים מטעם כבוד.

21 וכן במנין המצות שבראש ספר היד.
22 וע"ד מה שתי' בהגהות חק נתן למס' תמיד בתחלתו, ד"ה "המפרש", על סתירת דברי המפרש ממש"כ על המשנה למש"כ בגמרא.
23 וראה עולת תמיד (לבעל "ערוגת הבשם") בפ' הגמרא שומרים משמרת למשמרת.

לקראת שבת

המשניות) ש"מס' תמיד . . אין בה דיבור לא ע"ד חכמה ולא ע"ד איסור והיתר אלא סיפור שהוא אומר היאך היו מקריבין התמיד כדי לעשות כן תמיד". ומדוע הובאו בה סדרי השמירה של הכהנים. ועבודת הכהנים וכו' הרי זה שייך למסכתות הדנות בעבודות הכהנים וכו' כגון יומא, זבחים, מנחות כו' ולא למס' תמיד הדנה בעיקר בסדר "עבודת התמיד"³⁰.

גם צריך עוד ביאור בעצם הפירוש ששמירת המקדש היא פרט במצות הבית עצמו (אשר משו"ז נשנית היא בריש מס' מדות) – דהרי גם לפי הביאור שהוא משום כבוד המקדש, הרי"ז רק שהשמירה יש לה מטרה שהיא בשביל כבוד המקדש כו', אבל היא עצמה אינה צורה ומידה בבנין, ולמה נשנית במס' מדות שענינה מדות ובנין ביהמ"ק עצמו (ולא עבודות הנעשות בו), מאחר שסו"ס זהו חיוב ומצות הכהנים והלויים (אף אם נאמר שהוא מחוייב משום כבוד הבית).

ה

יחדש סברא דהשמירה היתה משום שלא יסיחו דעתם מהמקדש ועפ"ז יתריץ מה שהיתה דוקא בלילה

ויובן בהקדים מה שתירץ בתפארת ישראל ריש תמיד³¹, על הקושיא הנ"ל (בס"ב), דאם

30) וכמו שמסיים בפ"ז סוף מ"ג "זהו סדר התמיד לעבודת בית אלקינו כו". אף שמבואר בה גם שאר עבודת היום החל מתרומת הדשן וסדור המערכות שקודם התמיד (ספ"א ופ"ב), ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה וכו' (בפ"ג ואילך). ואולי י"ל (בדוחק) ד"סדר התמיד" הוא לשון נופל על ל', וכוונתו – סדר התמידי (ונעשה) בכל יום.

31) ועד"ז כ' באורות המצות מצוה שפח (הובא במשכנות לאביר יעקב שם סי' יו"ד (ה, סע"א ואילך)). ועוד.

הוא "כבוד המקדש"²⁵ (ומה שבג' מקומות הכהנים שומרים ובכ"א מקומות הלויים, הוא חובת גברא, שהוטל על הכהנים והלויים²⁶ לשמור בכ"ד מקומות)²⁷, וא"כ מה טעם נאמרה המשנה בכ"א מקומות הלויים שומרים במס' מדות (המקדש)²⁸ – מאחר שמצד המקדש די' השמירה של שומרים אחדים שיהי' נקרא "פלטרין שיש עליו שומרין".

וגם לאידך צריך להבין, מהי השייכות של כל ענין השמירה למס' תמיד, הלא ענינה בעיקר הוא לבאר עבודות התמיד ושם המסכת הוא "תמיד", וכמש"כ הרמב"ם²⁹ (בהקדמתו לפי

25) וכדמוכח מזה שלא הביא הא דשומרים בכ"ד מקומות בסהמ"צ שם, כ"א "שצונו לשמור המקדש". וראה בהנסמן לעיל ס"ג בביאור קושית הגמ' תמיד "מנה"מ". ולהעיר גם מהמפרש ריש תמיד "דאי לא נפקא לן מקרא . . הו"א בחד שומר סג"י". וראה בהערה הבאה ובהערה 27.

26) ראה ביאורי הגר"א שם.

27) ובכלל צ"ע לדעת הרמב"ם אם כל הכ"ד שומרים הם מה"ח, ראה בהערה 25. ולהעיר מלשונו בהל' ביהב"ח שם ה"ד שכ' "מצות שמירתו שיהיו הכהנים כו' וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בג' מקומות כו" לא משמע שכולם בכלל מצות השמירה מה"ח (אף שבספרי זוטא קרח שם (פסוק ג) איתא "ושמרו משמרתך מלמד שהכהנים והלויים שומרים בכ"ד מקומות"). וראה מל"מ שם "מן הכתוב נראה דבחד לוי שומר סג"י אלא אפשר דדוד תיקן כו". וראה פיה"ש להרמב"ם תמיד שם "רמז לכהנים שיהיו שומרים בג' מקומות כו" ועד"ז הוא ברע"ב ריש תמיד ומדות. אבל ראה מל"מ ה"ה שם "דהא מקרא ילפינן דכהנים ישמרו בג' כו".

אבל ראה מג"ח שם דכ' דכל הכ"ד מקומות הוי מדאורייתא. וכ' "וכן נראה מהר"ם ומהרמ"ח". וכ"מ ברמב"ם ממש"כ בתחלת הל' ביהב"ח: יש בכללן שש מצות . . לשמור סביב. ולשונו ה"ל – יש לתרצם.

28) אבל עיין מה שהבאנו לעיל ריש ס"א ממש"כ בב"ש. וראה בראב"ד שבהערה 1.

29) אבל ראה מאירי בהקדמתו למס' תמיד.

לקראת שבת

כא

והנה ענין שמירה זה שלא יסיחו דעתם ממנו הוא ענין בהבית עצמו, ולכן נשנית השמירה במס' מדות. והיינו שאי"ז עבודה שמקומה בביהמ"ק, אלא חשיבות המתוספת ועושה שינוי בהמקדש עצמו, וכדיוק ל' הרמב"ם "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין". פירוש, דאין זה דבר בפ"ע שמקום עשייתו – בג' מקומות כו' בבית המקדש, כ"א זוהי עשי' ב(חשיבות) בית המקדש – בשמירה על הפלטרין משתנה גוף הפלטרין ואינו דומה ל"פלטרין שאין עליו שומרין"³⁵.

ובזה יתורץ שפיר זה שכתב הרמב"ם "ושמירה זו מצותה כל הלילה", וזה שנשנית השמירה גם במס' תמיד דוקא (ולא במסכתות אחרות העוסקות בעבודת מקדש, כנ"ל). כי ביום היו הכהנים עובדים עבודתם בביהמ"ק שהתחלתה היא עבודת התמיד בבקר משעה שהאיר פני המזרח (תמיד פ"ג מ"ב. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ב³⁶), ובהקרבת הקרבנות

סל"ט מ' פי' היסח הדעת. ובאנציקלופדי' תלמודית ערך הנחת תפילין.

35 וע"פ מרז"ל דכל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו הרי זה כאילו נחרב בימיו (בירוש' יומא פ"א ה"א: כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו), לפי השיטה דחורבן בית המקדש הוא ענין נמשך (צפע"נ מילואים טו, א. הובא במפענח צפונות ספ"ה) – י"ל עד"ז בה"תועלת" דמס' מדות "שהוא זוכר מדת המקדש... כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבניות והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקודש כמו שאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות, והובא בתיו"ט בפתחה למס' מדות), הנה ע"י ידיעה זו דשמירת המקדש ודמדותיו ואין מסיחין דעתן ממנו – ה"ז גם עתה חורבן ביהמ"ק בדרגתו דפלטרין שיש עליו שומרין כו'.

36 וראה פס"ד להצ"צ חי' על הרמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ה [שמא] ג, ג.

השמירה היא מטעם "כבוד" למה לא היו שומרים המקדש גם ביום – כי ביום אי"צ שמירה מחמת כבוד, כי ע"י הליכת הכהנים אנה ואנה כולו אומר כבוד, אבל בלילה שאין בו עבודה, צריך להראות כבוד וגדולה לבית המקדש ע"י השמירה וכו'. והבריו עדיין צריכים ביאור ועומק, מהו ענינו של כבוד זה שע"י הליכת הכהנים בעבודתם, ומהו הצד השווה שבין הכבוד בשמירת המקדש והנעשה ע"י הליכת הכהנים וכו'.

ולהכי נ"ל דשמירה זו מפני הכבוד ענינה שלא יסיחו דעתם מהמקדש, וכמ"ש הרא"ש ריש מס' תמיד: "כבוד המקדש שלא יסיחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה". ואין פי' היסח הדעת זה כהיסח הדעת דקדשים מחמת חשש טומאה³² וכיו"ב, כ"א שלילת היסח הדעת זה – מורה על רוממות וגדלות הבית, שתמיד ישנם אנשים סביבו שאינם מסיחים דעתם ממנו לעולם [ועל דרך הענין בתפילין וציץ ש"כל זמן שהן עליו לא יסיח דעתו מהם אפי' רגע אחד" (רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"ד³³) מצד קדושתן³⁴].

32 כמו שפי' בעזרת כהנים פ"א מ"א ד"ה "שומרים ז"ל המפרש" וד"ה "בעשרים וא' מקום (הא)". וראה אבנ"ז שבהערה 8.

ולהעיר מהמ"ד (פסחים לד, א. פרש"י שם ד"ה פסול הגוף) דהיסח הדעת בקדשים הוא פסול הגוף (פסול לעצמו ולא פסול מצד חשש טומאה). ולהעיר שגם היסח הדעת בתרומה וקדשים הוא מצד הכ' "משמרת – עביד להו שימור" (פרש"י שם ד"ה בהיסח הדעת. רמב"ן וריטב"א חולין ב, ב ד"ה ואם שחט. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו).

33 וראה תושב"ע (ואדה"ז) או"ח ר"ס כה, והוא ממנחות לו, ב. וש"נ.

34 ראה רמב"ם שם. ולא מטעם שמא יפיח כו' – וכתב' השני בתו"י יומא ת, א ד"ה תפילין. ובתוס' שבת מט, א ד"ה שלא יישן. וראה שו"ע אדה"ז שם, ושאג"א

השייכות דמצות שמירת המקדש למס' תמיד, שמהאי טעמא נשנית בתחלתה, כי תוכן שמירה זו נעשה על ידי עבודת התמיד⁴⁰ (והקרבנות בכלל).

ולכאורה עפ"ז איכא נפק"מ להלכה, שזהו שהיו שומרין את המקדש בלילה, אין פי' כל הלילה כולה, אלא – עד התחלת עבודת התמיד, עכ"פ הזמן שלעולם אין מאחרין יותר⁴¹, שאז ע"י עבודת הכהנים⁴² מתקיים תוכן הענין דשמירת המקדש ואין צורך בשמירה. ויל"ע אם (להרמב"ם) זהו עד התחלת הקרבת התמיד ממש או די עד שיבוא הממונה או עד שתתחל תרומת הדשן. שזמן בוא הממונה הי' "קודם שיעלה השחר סמוך לו" (רמב"ם פ"ח מהל' ביהב"ח הי"א, רפ"ו מהל' תמידין). וזמן תרומת הדשן "משיעלה עמוד השחר" (רמב"ם שם פ"ב הי"א. וראה לח"מ שם)⁴³.

ולא בלילה" כוונתו לומר טעם חיוב השמירה בכלל, וביום א"צ שמירה שלא להסיח דעת – כיון שישנה עבודת היום כו' ככפנים.

40) להעיר מפי' הראב"ד (נסמן בהערה 1) דהכא במתנאי' אצטריך לאשמעינן אלא . . . האיך נהגו בו בלילה לעשות עד זמן הקרבן התמיד. וראה להלן בפנים בענין זמן זה.

41) ראה הנסמן לעיל גבי האיר פני המזרח, ולהלן בפנים ובהערות.

42) שזמנה קבוע "קודם שתעלה החמה כו" (ראה הנסמן לעיל גבי האיר פני המזרח). ואף "שפעם אחת דחקה השעה כו' הקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום" (רמב"ם שנסמן שם) – הרי ודאי ש"דחקה השעה" הביאה שיחקרו לדעת הסיבה כו' היפך היסח הדעת. ועוד שגם אז קדמה להקרבה ששילשלו קופות של זהב (ירוש' ברכות רפ"ד – שהובא בפיה"מ עדיות רפ"ו – שג"ז היפך היסח הדעת (אלא שאינו בביהמ"ק).

43) ולהעיר שהנ"ל "קודם שיעלה עמוד השחר כו' יבוא הממונה וכו' והיו בודקין והולכין את כל העזרה

הי' צ"ל כוונה, "ולשם ששה דברים הזבח נזבח כו" (זבחים מו, ב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"א ואילך), ופשיטא שכשהכהנים בעבודתם ה"ז היפך היסח הדעת מהמקדש³⁷. אבל בלילה שאין עבודה בבית המקדש³⁸, נצטוו בשמירת המקדש "שלא יסיחו דעתם ממנו"³⁹. וזוהי

37) ואף שבה"ששה דברים" לא מצינו שיהא צריך מחשבה וכוונה שהוא מקריב במקדש כו' הרי:

א) מזה שכשחשב באחת מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקה) מחשבת חוץ למקומו (לזרוק דמו או להקטירו כו' חוץ לעזרה) הזבח פסול (זבחים כז, ב. כט, ב. רמב"ם פ"ג מהל' פסוה"מ) הנה אף שמחשבה הפוסלת – היא מחשבה בפועל, עכ"פ יש ללמוד מזה שבהקרבה בסתם נכלל אשר הוא מקריב קדשים על המזבח בעזרה.

ב) מהששה דברים דצריך שתהא מחשבתו, הוא שהזבח הוא להשם ברוך הוא, ולשם נח"ר להקב"ה שאמר ונעשה רצונו כו', הרי עד"ז גם השמירה לכבוד המקדש שאין מסיחין דעתן ממנו, אי"ז מ"פלטרין" סתם, כ"א פלטרין של ממה"מ הקב"ה השוכן בו כו'. וע"ד מצות מורא מקדש ש"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה" (ספיה"צ מ"ע כא. וראה רפ"ז מהל' ביהב"ח) – ראה ביאור הרי"פ פערלא (לסה"מ"צ להרס"ג) עשה יג, דשמירת המקדש משום כבודו כו' הוא אותו הענין דמורא מקדש (ולדעת הרס"ג נכלל במצות מורא מקדש).

נוסף לכ"ז הרי תכלית מצות בניין ביהמ"ק הוא "לעבודה בו יהי' ההקרבה והבערת האש תמיד כו' ההליכה לרגל כו" (ספיה"צ מ"ע כ. ריש הל' ביהב"ח) וא"כ לדעת הרמב"ם – כאשר מקריבים קרבנות לשמה, הרי מחשבתו היא בהתכלית ובענין שהוא חלק מביהמ"ק עצמו (וראה ספר חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח סימן א).

38) אף שהקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה (משנה מגילה כ, ב. רמב"ם הל' מעה"ק פ"ד ה"ב) – הרי ענינו שמעלה אותם על המזבח ותו נקטרים מאליהם כל הלילה; הרי זה רק כשלא הספיקו להקטיר ביום (פסחים נט, ב. ורש"י ד"ה כשנתותרו). וברמב"ם שם ה"ג "אעפ"י שמותר . . . אין מאחרין אותן לדעת אלא משתדלין להקטיר הכל ביום", וראה אבנ"ז או"ח סי' כג. לקו"ש ח"ג פ' צו.

39) ועפ"ז י"ל (בדוחק) שגם הרא"ש ס"ל – דשמירתו הי' רק בלילה ומש"כ "שלא יסיחו דעתם ממנו לא ביום

שעבודת התמיד פטרה לא רק שמירת הכהנים, אלא גם שמירת הלויים). אמנם במס' מדות שמבאר בה שמירת המקדש בענינה דחשיבות בית המקדש עצמו, שע"ז נעשה "פלטרין שיש עליו שומרין", מבאר הן הג' מקומות שהכהנים שומרים והן שמירת הלויים בכ"א מקומות. כי אף שגם ע"י שומרין מועטין נעשה "פלטרין שיש עליו שומרין", הרי בהוספת מספר השומרין מצד חיובא דגברא, מאיזה טעם שיהי' – מיתוסף ג"כ בשמירתו מצד המקדש, שכולם פועלים בכבוד וגדולת המקדש, וכולם הם חלק בזה שנעשה "פלטרין שיש עליו שומרין"⁴⁸.

ו

עפ"ז יבאר גדר ההילוך סביב המקדש שהזכיר הרמב"ם גבי השמירה

עפ"י הנ"ל (שגדר שמירה זו מפני הכבוד הוא – שיש שומרים סביבו ואינן מסיחין דעתן ממנו) יש לבאר מש"כ הרמב"ם "ללכת סביבו תמיד" בשייכות למצות שמירת המקדש. דהנה תנא (מדות פ"א מ"ב. רמב"ם הל' ביהב"ח שם ה"י) "איש

ומעתה יש לבאר מה שמבס' תמיד הובאו רק הג' מקומות שהכהנים שומרים, ואילו במס' מדות הובא גם שהלויים היו שומרים בכ"א מקומות. דבמס' תמיד לא בא לבאר מצות שמירת המקדש מצד ענינו הוא, כ"א להדגיש אחת מפעולות עבודת התמיד השווה (ובאה בהמשך) לשמירת ביהמ"ק – שלילת היסח הדעת מהמקדש (ובהיסח הדעת הרי ישנם כמה שיעורין ומדריגות⁴⁴), הנה בזה נוגע בעיקר ענין שמירת הכהנים ש"מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים" (רמב"ם ביהב"ח שם ה"ד מספרי פרשת קרח), וכשהתחילה עבודת התמיד בביהמ"ק נשלל היסח הדעת זה ובמילא א"צ בשמירת הכהנים מבפנים⁴⁵, וע"כ אין מקום להביא גם הכ"א מקומות שהלויים היו שומרים, שהם היו שומרים מבחוץ (רמב"ם שם מספרי שם), ואי"ז דומה כלל⁴⁶ להיסח הדעת הנשלל ע"י עבודת התמיד⁴⁷ (אלא שבכלל מאתים מנה,

כו" הביאו הרמב"ם בסוף הפרק בהל' ביהב"ח כהמשך וסיום לכל פרטי דיני השמירה. ולהעיר שלשון הרמב"ם היא "ושמירה זו מצותה כל הלילה".

44 ראה שאג"א שנסמן בערה 34. ובאנציק' שם.

45 ולא מיבעי לפי הראב"ד (תמיד כה, ב. ל, א) שזה שהכהנים מבפנים הוא במקום קדוש בעזרה (– וכן פי' בזרע אברהם (בספרי) בדעת הרמב"ם הובא במנ"ח שם), משא"כ לויים. אלא גם אם נפרש (כהמפרש בריש תמיד. ועוד. מנ"ח שם) שגם הכהנים לא היו שומרים בפנים העזרה ממש הרי היו עכ"פ ב"גגין ועליות וכו'" (וכיו"ב) ולפנים מן הלויים. ראה עזרת כהנים שם ד"ה בלשכת הפרוכת (ב') וד"ה לאחורי בית הפרוכת בסוף משנה א. משכנות לאביר יעקב שם בכ"מ (נסמן במפתח ענינים שם). אמבוהא דספרי שם קטע המתחיל "וראיתי עוד".

46 להעיר מפיל' הראב"ד שם (כה, א): דנקיט תרי לישנא בל' חני' ובל' שמירה, א"כ חילוק הוא בין חני' לשמירה ולאחרון ולבניו לשון שמירה.

47 ובמכש"כ שאפילו שמירת הכהנים אינה דומה

לשלילת היסח הדעת שע"י עבודת התמיד, שהשלילה מהיסח הדעת היא ע"י עבודה בפנים ממש וכוונה ממש (ראה לעיל הערה 37). משא"כ בשמירת הכהנים הרי שלילת היסח הדעת הוא (לאו דוקא) ע"י מחשבה וכוונה בפועל כ"א עצם הדבר שעומדים סביב המקדש הר"ז מורה (שעם ישראל) אינן מסיחין דעתם ממנו (כדלקמן בפנים סו"ס 1).

48 וע"ד ברוב עם הדרת מלך. ולהעיר שמצינו בלולב שאף "מדאגבהי' נפק ביי" (סוכה מב, א. רמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ט) ה' מנהגן של אנשי ירושלים יוצא מביתו לולבו בידו נכנס לביהכ"נ לולבו בידו מתפלל לולבו בידו כו' (שם מא, ב (מתוספתא סוכה פ"ב). רמב"ם שם הכ"ד) ומסיק "כמה היו זריזין במצות" ובפרש"י שם ד"ה הכא "ולקייחה מצוה היא" (ועד"ז הוא בטושו"ע (ואדה"ז) או"ח רסצ"ו "שהאחיזה בידו מצוה" ור"ס תרנב).

של מצה בליל ראשון⁵².

איברא, דהנה כאמור "איש הר הבית" הי' מחזור על כל משמר כו', וראה רע"ב מדות (פ"א מ"ב) שהי' ממונה על כל השומרים. ובפשטות הי' מחזור גם על משמרות הכהנים. וראה מל"מ שם ה"ו. ושם כתב: דמסתימת דברי רבינו (שם ה"ז) נראה דהממונה הי' מחזור אף על משמרות הכהנים⁵³.

ומעתה י"ל דאיש הר הבית ה"ה כגדול עומד ע"ג, שאז בכו"כ דברים שצריך מחשבה, מהני גם מעשה קטן בצירוף המחשבה של הגדול העומד ע"ג⁵⁴. ובפרט בנדו"ד שאין צריך כוונה ומחשבה בפועל⁵⁵, כ"א שעצם המציאות שעומדים סביב המקדש הוא כבוד המקדש, שמורה כי אין מסיחין דעתם ממנו, ומספיק גם באופן שאינו עומד ע"ג כל הזמן, אלא שהולך סביב המקדש ומחזור על כל משמר ומשמר⁵⁶.

הר הבית הי' מחזור על כל משמר ומשמר . . וכל משמר שאינו עומד . . ניכר שהוא ישן . . חובטו במקל כו" – מכיון שענין השמירה מפני הכבוד הוא מה שאין מסיחין דעתן ממנו, הרי ה"איש הר הבית" בשעה שהי' הולך סביבו (ממשמר למשמר) להבטיח שהמשמר לא (יישן ו)יסיח דעתו – ה"ז היפך היסח הדעת ביתר שאת – תוכן מצות שמירת המקדש.

ועפ"ז יש לבאר מה דאי' במשנה ריש תמיד ד"בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובין שומרים שם⁴⁹, ובגמ' (כו, רע"א) אי' דקרא להם רובין "דלא מטו למיעבד עבודה", ופי' המפרשים (המפרש שם. פי' הראב"ד שם (נדפס בגמרא כה, סע"ב). פי' הרא"ש שם) דהיינו פחותים מי"ג⁵⁰. ומצינו מי שהקשה ע"ז (באר שבע בגמרא שם. מל"מ ביהב"ח שם), היאך הניחו מצוה זו לקטנים שאינם בני מיעבד מצוה⁵¹. ועפ"י הנ"ל שזוהו מצד היסח הדעת לכאורה קשה ביותר – היאך הניחו אותה לקטנים שאין בהם דעת. וע"ד שהקשה באבנ"ז שם (אות יא) "דקטן לאו בר שימור הוא כמבואר בפוסקים בענין שימור

(52) וראה משכנות לאביר יעקב שם סקל"ד. ובסי' קנט.

(53) אבל ראה רמב"ם פ"ז מהל' כלי המקדש ה"ד. וראה עזרת כהנים מ"ב ד"ה "איש הר הבית (הב)".

(54) ראה גיטין כב, סע"ב ואילך. תוס' שם ד"ה והא לאו. שו"ע אדה"ז סי' יא ס"ד ובקו"א שם סקב. וראה בהערה הבאה.

(55) וע"ד סברת ה"יש חולקים" שבשו"ע אדה"ז הל' פסח סי' תס ס"א. וראה צפע"נ הל' חו"מ פ"ה ה"ט. הובא ב"כללי התוהמ"צ" ע' רסט. ולכן גם אינו דומה למחשבה בשחיתת קדשים שלא מהני גם גדול עומד ע"ג "שהקדשים צריכין מחשבה" ממש (ראה תוס' שבהערה הקודמת. רמב"ם הל' פסחה"מ פ"א ה"ז).

(56) ובפרט לדעת הרמב"ם (ביהב"ח שם ה"ד) "שכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה" הרי י"ל שבכל זמן גדולים עע"ג. נוסף לזה אם נאמר שלדעת הרמב"ם אין צריך ג' מקומות מה"ת (ראה לעיל הערה 27), הרי בדרבנן ודאי ש"ל שמהני גדול עע"ג.

(49) משא"כ בבית המוקד לא היו הרובין שומרין שם – כפשטות המשנה וכ"כ ברמב"ם שם ה"ה. רע"ב במשנה תמיד. ועוד. ולא כמו שמשמע מדברי המפרש, ראה באר שבע במשנה ד"ה והרובין. מל"מ שם ה"ו.

(50) וראה רע"ב במשנה תמיד שם בפי' הא'. וכן פי' בכס"מ (שם ה"ה) ברמב"ם. אבל ראה משל"מ שם. ובפיהמ"ש להרמב"ם ריש תמיד.

(51) ראה מה שתייך במנ"ח שם דעיקר המצוה הוא על הב"ד עיי"ש. ועד"ז הוא בביאור הרי"ף ח"א מ"ע יג (קיד, ב). וראה אבנ"ז שם אות יא. ובמשכנות שם ח"א סי' קלג ואילך.

הבעל שם טוב

הבעש"ט התאחד עם הפשוטים שבישראל, וגילה את הרזין דרזין דאורייתא
 ... וראוי לציין שתי נקודות עקריות בענינו ועבודתו של הבעש"ט, אשר לכאורה הפכיות הן:
 (א) שהתקשר וגם התאחד עם הפשוטים בישראל, (ב) שהביא לפניהם, וכדיוק חכמינו ז"ל, לפניהם
 - לפנימיותם, את הרזין דאורייתא, ובתוכם גם הרזין דרזין.
 אבל באמת שתי נקודות שהן אחת על פי הכלל שבדא"ח ומבואר בכמה מקומות, שכל הגבוה
 גבוה יותר - ואך הגבוה גבוה - יכול לירד למטה מטה יותר. ומזה גם התוצאה, שכל ענין שבחסידות
 מוכרח שיבוא עד למעשה בפועל, ולא מעשה זוטא אלא מעשה רבה דווקא, מעשה בגשם ובחומר,
 שבה מתאחדים הגבוה גבוה והמטה מטה, ועל ידי זה ממשיכים את זה שאינו בגדר דמעלה ומטה
 כלל, זאת אומרת, עצמות ומהות, אשר זה כל האדם.

(אגרות קודש חי"ט אגרת ז'נג)

הבעש"ט עוד טרם שנתגלה, היתה ראשית עבודתו בחינוך ילדי ישראל
 ... והרי ידוע כי הבעש"ט עוד טרם שנתגלה, היתה ראשית עבודתו בחינוך ילדי ישראל, בהתחלת
 חינוכם בברכות תודה לבורא עולם ומנהיגו, בעניית ברוך-הוא וברוך-שמו, איהש"ר, וכיו"ב. והרי
 בשטח החינוך ההוכחה לנכונות השיטה היא שמביאה פירות ופירי פירות בתנאים שונים ואפילו
 משונים.

לקראת שבת

ורואים בעליל, שבמשך תקופה של מאתים שנה הקיפה שיטת הבעש"ט מאות ומאות אלפים בישראל מכל החוגים והסוגים. וכאן ראוי לציין שלצערנו ישנם הטועים וחושבים שכאילו הקיל ח"ו הבעש"ט בנוגע למצוות מעשיות. ואצל כמה בא הטעות מאי-ידיעתם פס"ד ברור בדברי חכמינו ז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, והמודגש ג"כ בכמה מקומות בתורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו.

(אגרות קודש חי"ט אגרת ז'רכו)

הבעש"ט הדגיש גודל ענין הכוונה, ואשר לכאן"א ניתנה היכולת להתאחד עם בוראו

... הנקודה הכי מוכרחת להדגיש היא, להוציא מלבם של התועים שכל תורתו של הבעש"ט הוא אך ורק, דרחמנא לבא בעי, ודלא ח"ו כפסק המשנה, אשר המעשה הוא העיקר, ובמילא באים למסקנא וכו'.

וכנ"ל מוכרחת ההדגשה שלא הקיל ח"ו הבעש"ט כקוצו של יו"ד אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים, כי אם הוסיף ע"ד גודל ענין הכוונה, ועוד אשר לכאן"א מבני ישראל, ניתנה היכולת המלאה להתאחד עם בוראו ע"י תורתו ומצותיו. [ולא רק אלו שנבראו בכשרון שכלי להעמיק בלימוד התורה] אבל כאן"א מחויב בפועל ובמעשה המצות, וכאן"א, בלשון רבנו הזקן, כפי יכולת השגתו ושרש נפשו, מחויב גם בפרד"ס שבתורה.

(אגרות קודש חי"ט אגרת ז'נב)

הטעות הכי מבהיל כאילו תורת החסידות, ובפרט תורת הבעש"ט, הקילה ח"ו בקיום המצוות בפועל

... שכ' ישתתף בכינוס שיתקיים בקשר עם הילולא המאתים של הבעש"ט ז"ל.

תקותי שאחת התוצאות מהכינוס תהי' לבטל מעקרא הטעות הכי מבהיל כאילו תורת החסידות, ובפרט תורת הבעש"ט, הקילה ח"ו בקיום המצוות בפועל, והאם דרושה הוכחה גדולה מזו שכשמצוה שפלוני חסיד הוא הרי מיד עולה על דעתו של השומע שכיון שכך מן הסתם פלוני מניח ב' זוגות תפלין, לובש ציצית כפולות שמונה, מאריך בתפלתו וכדומה. ולמרות האבסורדיות שב"האשמה" הנ"ל, רבים חללים הפילה.

(אגרות קודש חי"ט אגרת ז'שכח)

המסורה מרבי לרבי ועד לכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד הגאונים (כפשוטה, בנגלה) של
הבעש"ט

... ובפרט שנוסף על המסורה מרבי לרבי ועד לכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד הגאונים (כפשוטה, בנגלה) של הבעש"ט ז"ל וכמו ששמע רבינו הזקן ממורו הרב המגיד בזה, הרי גם שכל הבריא מאמת הדבר, שכל הבריא אפילו של איש פשוט שמעולם לא בקר באיזה מוסד מדעי ופשיטא שאין לו כל תוארי כבוד, אלא ששמע משהו ע"ד הערכת רבינו הזקן את ידיעת התורה תורת הנגלה שהיתה אצלו יסוד מוסד ויתד בל תמוט כעמוד ברזל, שהוא מופרך ומושלל בהחלט שאדמו"ר הזקן יקבל עליו מרות, על אחת כמה וכמה מרות מוחלטת, של מי שהוא באם לא הי' גאון בנגלה דתורה, גאון לפי ההבנה והמושגים של רבינו הזקן.

והאומר אחרת ומאמין בזה, הרי זה מוכיח שאין לו כל מושג בהשקפת עולמו של בעל התניא והשו"ע, ולא עוד אלא שאינו רוצה לדעת ע"ד השקפתו, שהדגישה רבות פעמים בכתב ובעל פה, בשו"ע ובמאמרי חסידות הנדפסים ושכתב אבל גם הם מפורסמים.

המלמד בן חברו תורה - כאלו ילדו

הרי בגמרא הקדושה כתוב, כי כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, הנה צריכים להאמין באמונה שלימה בדברי הגמרא הקדושה, אשר כל הזכותים שיש להורים מהבנים הנה כל הזכותים האלה ישנם גם למי שמלמד את בן חברו תורה

מה זה כי הרבה ילדים נקראים בשם ברוך משה, והרבה ילדות נקראות בשם ברכה לאה?

[הבעל-שם-טוב הקדוש ביקר בעיר הסמוכה לבראד יחד עם תלמידיו. לאחר שנוכחו שרובם ככולם של ילדי העיר והסביבה קרויים בשמות "ברוך משה" ו"ברכה לאה" וכיו"ב, ביררו פשרו של דבר, כדלקמן:]

אחרי תפילת מנחה פנה הבעל שם טוב אל אחד האנשים שהיו בבית הכנסת בשאלתו: מה זה כי הרבה ילדים וגם נערים מילדי העיר וגם מילדי הסביבה נקראים בשם ברוך משה, והרבה ילדות נקראות בשם ברכה לאה?

ויען האיש ויאמר:

לפני כמאה ויותר שנים גר בעיר הזאת איש אחד, ר' אייזיק שלמה שמו. והי' האיש ההוא בן תורה וירא אלקים במאד, והי' עוסק בקצבות, ומזה התפרנס בריוות, והי' עושה צדקה ביד רחבה. להרב וגדולי הפרושים שבעיר היושבים כל הימים לרבות הלילות ועוסקים בתורה ועבודה הי' ר' אייזיק שלמה הקצב נותן בכל ערב שבת וערב יום טוב בשר חינם אין כסף.

שנים רבות לא היו להם בנים לר' אייזיק שלמה ואשתו, רק כחמש עשרה שנה אחרי חתונתם נולד להם בן, ויקראוהו בשם אביו של ר' אייזיק שלמה: ברוך משה. ויגדל הילד ויגמל, ויתנהו אל ה"חדר", אבל לא הצליח בלימודו.

כשראה ר' אייזיק שלמה כי בנו ברוך משה אשר זה כשנה שנהי' לבר מצוה אינו מצליח בלימודו, לקחו להיות עזר בעסקו עסק הקצבות, וכעבור שנה אחת, הנה ברוך משה הקטן נעשה בקי בעסק הקצבות, ויתנהג בהנהגה טובה כפי שחינכו אביו ר' אייזיק שלמה.

הרב אייזיק שלמה התחיל למעט בהתעסקות, כי בנו ברוך משה ממלא מקומו, והוא יושב ושוקד בלימוד.

כה עברו כעשר שנים, ור' אייזיק שלמה שידך את בנו ברוך משה עם בתו של ר' יעקב הפרוש, ברכה לאה שמה, ויגורו בביתו.

ר' אייזיק שלמה יושב ועוסק בתורה ועבודה, ובנו ברוך משה עוסק בקצבות ומצליח בעסקו ועושה צדקה ביד רחבה ביותר מכמו אביו ר' אייזיק שלמה.

עברו כמה שנים אחרי חתונת ר' ברוך משה, ומת עליו אביו ר' אייזיק שלמה בשם טוב, ויספדוהו כל אנשי עירו, ואחריו נפטרה גם אמו. וישארו אך ר' ברוך משה ואשתו גלמודים, כי ר' יעקב פרוש, אבי אשת ברוך משה ואמה גם הם נפטרו.

ר' שלמה יצחק המלמד מבאר ומסביר לו את פירוש המשנה וברוך משה אינו מבין

ר' ברוך משה רצה ללמוד משניות אחרי אביו ואמו, ויקח לו רב ללמוד אתו, אבל למרות רצונו ולדאבון לבבו, לא יכל להבין גם פירושה של משנה אחת במשניות ור' שלמה יצחק המלמד מבאר ומסביר לו את פירוש המשנה וברוך משה אינו מבין.

פעם כאשר ישב ר' ברוך משה הקצב על אחד הספסלים אצל השולחן בבית הכנסת, ושמע את האגדה שלמד ר' יצחק המלמד, שהגם שלא הבין אשר דיבר ר' יצחק בכל זאת הי' יושב ליד השולחן ושומע, ושמע כי ר' יצחק אומר: "כל המלמד את בן חבירו תורה - כאילו ילדו" (סנהדרין יט, ב).

הדברים נכנסו אל לבו של ר' ברוך משה ויצערו אותו במאד מאד. ויהי כאשר התפלל תפילת ערבית - אחרי שמעו את הדברים הנזכרים מאת ר' יצחק - בכה בכי רב.

כשהלך ר' ברוך משה אחרי תפילת ערבית לביתו, הלך עמו ר' שלמה יצחק המלמד, ויאנח ר' ברוך משה אנחה גדולה מאד.

וישאל ר' שלמה יצחק המלמד את ר' ברוך משה: מפני מה אתה מתאנח באנחה גדולה כזו? ר'

שלמה יצחק המלמד ידע כי ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה שרויים בצער על אשר עוד לא נפקדו בבנים - אתה ואשתך עוד צעירים לימים, והשי"ת יברך אתכם בבנים ובבנות.

אמן! - עונה ר' ברוך משה, היום בין מנחה למעריב שמעתי אשר ר' יצחק אומר ממה שקרא בגמרא הקדושה כי כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, ואני - אומר ר' ברוך משה - לא זו בלבד שהשי"ת ייסר אותנו שאין לנו בנים, וח"ו לא נעזוב שארית אחרינו, הנני עם הארץ שאינני יכול לזכות אפילו ללמד את בן חבירו תורה.

יכול אתה לקחת מלמד לבן חבירך, ונחשב זה כאילו אתה ילדתו

המלמד ר' שלמה יצחק הבין טעותו של ר' ברוך משה, ויאמר לו: אין הכוונה שאתה בעצמך צריך ללמד את בן חבירך תורה, כי אם כאשר אתה מביא את בן חבירך לתורה הרי זה כאילו אתה ילדתו, והי' אם אין אתה יכול ללמוד עם בן חבירך בעצמך, יכול אתה לקחת מלמד לבן חבירך, ונחשב זה כאילו אתה ילדתו.

ביאור המלמד ר' שלמה יצחק שמח והרנין את לב ר' ברוך משה, ובבואו לביתו סיפר ר' ברוך משה לאשתו ברכה לאה את אשר שמע מפי ר' יצחק אשר קרא מהגמרא הקדושה, שמי שמלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, ואשר על כן ישכרו מלמדים ללמד ילדים תורה ויהיו הילדים נחשבים כאילו הם ילדו אותם.

ותשמח האשה ברכה לאה על דברי אישה ר' ברוך משה ועצתו לשכור מלמד ללמד עם ילדים תורה. ובימים אחדים אחרי זה, שכר ר' ברוך משה מלמד שילמוד עם ילדים תורה.

כך עברו כמה שנים, והאיש ר' ברוך משה התעשר עושר רב, כי התחיל לסחור בקנין שוורים ושמו נודע למרחקים, ויתעשר משנה לשנה, ובנים אין להם.

ר' ברוך משה ואשתו, מבלי הבט על גודל עשרם - גרים בביתם הקטן והדל, כמו שהי' מקודם קדמותה בימי חיי אביו ר' אייזיק שלמה, ורק בכל הונם ורכושם עושים צדקה וגמילות חסדים, והעיקר לימוד ילדים ונערים תורה.

כל הזכותים שיש להורים מהבנים הנה כל הזכותים האלה ישנם גם למי שמלמד את בן חבירו תורה

ובהיות ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה כבני ששים שנה היו להם בעיר ובסביבה בכפר ובישובים יותר משלשים מלמדים עם ילדים ונערים על חשבונם.

לקראת שבת

לא

פעם אמרה האשה ברכה לאה אל אישה ר' ברוך משה, אמת הדבר כי כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, כל זמן שהננו בחיים, אבל לאחר אריכות ימינו מי יזכיר אותנו? ואילו כאשר יש בן ובת יש שארית בארץ.

כעס ר' ברוך משה - זוהי הפעם הראשונה בימי חייו שכעס ר' ברוך משה, כי בעל מדות טובות הי' עד להפליא - על אשתו ברכה לאה, ויאמר: ברכה לאה, מה את אומרת? הרי בגמרא הקדושה כתוב, כי כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, הנה צריכים להאמין באמונה שלימה בדברי הגמרא הקדושה, אשר כל הזכותים שיש להורים מהבנים הנה כל הזכותים האלה ישנם גם למי שמלמד את בן חבירו תורה.

אנחנו כולנו תלמידי החדרים של ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה, הולכים על קברם כחובת הבנים והבנות אל הוריהם

רוב היהודים, יושבי העיר ויושבי הסביבה, הכפרים והישובים הם תלמידי החדרים של ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה, אני ואחיי - אומר המספר - למדנו בחדרים ההם, וגם הרב דמתא הנהו מתלמידי החדרים ההם.

וזה כחמש עשרה שנה שר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה נפטרו זקנים ושבעי ימים, הונם ורכושם מסרו על יד הרב וארבעה בני תורה לחלקם לארבעה חלקים, חלק אחד לקרוביהם, חלק אחד לפרנסת עניים חלק אחד להחזקת מלמדים ללמוד עם ילדים ונערים וחלק אחד לגמילות חסדים.

כל אלה שלמדו בחדרי ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה, קראו שמות בניהם בשם ברוך משה, ואת בנותיהם בשם ברכה לאה, ואלה שכבר באו בשנים מצווים לבניהם ולבנותיהם לקרוא את בניהם ובנותיהם בשם ברוך משה וברכה לאה, או בשיתוף שם אחד משמותם.

בכל שנה ושנה ביום פטירתם של ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה, הרב דמתא עובר לפני התיבה, ואנחנו כולנו תלמידי החדרים של ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה, הולכים על קברם כחובת הבנים והבנות אל הוריהם.

(ספר המאמרים ה'תשי"א עמ' 307 ואילך)

